Waar ben je, lieve broer?

Uus Knops

Waar ben je, CASPER *lieve broer?* — EEN ROUWBOEK

BORGERHOFF
& LAMBERIGTS

VAN DEZELFDE AUTEUR

Troostkaarten
Op afstand nabij
Een klein afscheid

OVER HET BOEK

Dit is een uniek document omdat de auteur zowel ervaringsdeskundigheid als professionaliteit kan combineren. Een ervaren psychiater die een authentiek verhaal brengt van haar eigen doordringende verlieservaring. Ik denk niet dat men dichter bij de werkelijkheid kan komen: een ongewoon samengaan van subjectieve beleving en objectieve beschrijving. Beklijvend, leerzaam, troostend.

- Dirk De Wachter

Het boek bracht erkenning in een moeilijke periode van rouw. De afwisseling van Uus' eigen verhaal met het verlies van Casper en haar blik als psychiater op rouw zorgen ervoor dat dit boek beklijft, dat je blijft lezen en dat je je gesteund voelt.

- Eva & Nina Mouton

Casper is een troostend pleidooi voor het leven en hoe het los te laten, en toch weer niet! Persoonlijker wordt het niet.

- Joris Hessels

Door jouw gedetailleerde beschrijvingen van waar je als gezin doorheen moet tijdens een vermissing, kon ik niet anders dan terugkeren. Geen traan heb ik gelaten, maar ik kreeg het ijskoud. Terwijl door het treinraam heel veel licht tegelijk naar binnen viel.

- Lara Taveirne

Opvallend mooi geschreven, in een rijke maar altijd toegankelijke taal. Een zeer boeiend en ultiem aangrijpend verslag van een zoektocht naar een vermiste persoon.

- Jan Verheyen

Een noodzakelijk boek dat je leert om te gaan met dat ene vreselijke noodlot waaraan niemand ontsnapt. Een boek om te omhelzen. Om je hart aan te warmen.

- Tim F. Van der Mensbrugghe

Uus Knops appelleert sterk aan je eigen ervaringen rond verlies en verdriet om haar ultieme boodschap over te brengen: dat je verdriet uiteindelijk je geluk niet in de weg hoeft te staan. Een erg inspirerend en hoopvol boek.

- An Swerts (Knack)

Zo verwerk je je verdriet en steun je anderen.

- Marijke Clabots (Flair)

Een boek om in één keer uit te lezen. Soms met ingehouden adem, soms met een glimlach, soms met wateroogjes en aan het einde met rollende tranen. Wat een tour de force.

- Kirsten Lemaire (Studio Brussel)

Uus Knops schreef met dit boek een intense ervaring neer, die ze ondertussen ook professioneel benadert. Of hoe de dood van een veel te jonge naaste het leven zoveel sterker kan maken.

- Friedl Lesage (Radio 1)

Een must voor iedereen die zich wil verdiepen in rouw of die zelf in een rouwproces zit.

- Zwijgen is geen optie

In een rouwproces gaat meestal alle aandacht naar de ouders of de partner, maar worden broers en zussen vaak vergeten. Dit boek is bijzonder omdat het de nadagen van verdriet van een zus beschrijft, die de puzzel van het leven van haar broer stukje per stukje weer opbouwt.

- Manu Keirse

Een indrukwekkend boek, heel aangrijpend en ontroerend. Prachtig en sober verteld. Droevig, uiteraard, maar knap geschreven. Innemende sfeer… Dank om dit te willen delen.

- Damiaan Denys

Een tragisch verhaal, maar toch zo hartverwarmend. Over hoe de dood een plaats te geven in het leven. Een mooi eerbetoon aan Casper. Een aanrader voor iedereen die iemand heeft verloren.

- Goodreads ★★★★★

Je vóélt de angst, het verdriet en de wanhoop, maar ook de liefde, hoop en dankbaarheid van het gezin. Voor mezelf zal dit boek het rouwkaartje vervangen bij mensen die me nauw aan het hart liggen als ze met een verlies geconfronteerd worden.

- Goodreads ★★★★★

INHOUD

HOOFD IN DE WOLKEN, VOETEN OP DE GROND 19

HOOP EN WANHOOP 27

VERMISSEN IS VERDER DAN MISSEN 53

KWELLENDE ONZEKERHEID, SLOPENDE ZEKERHEID 71

DE OVERTOCHT 81

FYSIEK AFWEZIG, SYMBOLISCH AANWEZIG 93

HET HUIS HUILT MEE 109

RELATIEVE TIJD 117

GEVLEUGELDE WOORDEN 125

VERDRIET VRAAGT LIEFDE 131

ROUW IN DE SPREEKKAMER 143

OVER GENEN EN GENERATIES 151

ODE AAN HET LEVEN 161

DANKWOORD: YOU ARE GOLD 165

NABESCHOUWING 171

Opgedragen aan Casper.

Tegen het eeuwige vergeten.

Soms,

Op dagen van volmaakt en zeer scherp licht,

Waarop de dingen zo werkelijk zijn als ze maar kunnen zijn,

En de vogels hun aanwezigheid laten horen,

Vraag ik me langzaam af:

Casper, waar ben je toch?

Hey Uus… Jij bent mijn zus om tegen te zeuren en zagen, dus dan ben ik nu ook zo vrij om even mijn hartje te luchten, goed? Ik mis Jana echt zo hard. En hoe langer hoe meer. Op rustige momenten en zeker als ik moe ben, wordt het wel moeilijk en de leuke momenten wil ik eigenlijk het liefste delen met haar. Nu springen de tranen me weer in de ogen.

Woensdag 16 november 2005, 18:41

Dit is een citaat uit de laatste mail die Casper aan mij schreef vanuit Mérida in Venezuela. Kleine broer vraagt raad aan grote zus, dat gebeurde wel vaker. Dat de tranen nadien ook mij in de ogen zouden springen, en dat er nog veel zouden vloeien, wist ik toen nog niet. Hetzelfde gold voor Jana, zijn jeugdliefde. We konden toen niet vermoeden dat zijn woorden een voorspellende waarde hadden over hoe wij ons nu voelen. Op rustige momenten

kan het gemis ons zo overvallen, en de leuke gebeurtenissen zouden we zo graag met hem delen.

Rouw is ruw, althans zo begint het. Het schuurt, verwondt, wringt tegen. Tot de wrijving en de schuring geleidelijk voor wat slijtage zorgen en de rouw uiteindelijk in zachte berusting kan overgaan, naast de blijvende oneffenheden die bij onoplettendheid plots voor een stekende pijn kunnen zorgen. Elk rouwproces is uniek. Maar tegelijk is rouw een universeel thema, iets waar we allemaal van ver of van dichtbij mee te maken krijgen. Toch valt het op dat er veel schroom bestaat om over verlies en verdriet te praten. Het ontbreekt ons vaak aan de juiste woorden om rouwende vrienden te troosten of bij te staan. Het woord 'sterkte' is goed bedoeld, maar zegt niet wat we eigenlijk willen zeggen of horen. Is rouw nog een van de weinige taboes? Dit boek is een aanzet om opener te zijn over wat rouwen inhoudt, wat helpt bij rouwverwerking en wat niet, en hoe we rouw te boven kunnen komen.

Dit is het verhaal van de vermissing van mijn broer Casper. Een verhaal over zoeken naar hem en naar zijn reisgezel Christophe, een verhaal over zoeken naar manieren van zoeken en naar manieren van stoppen met zoeken. Het is ook een verhaal over rouw, over vasthouden en loslaten, en een nieuwe identiteit vinden met een grote leegte en een groot litteken. Daardoor is het niet alleen Caspers verhaal, maar ook mijn verhaal. Dit is mijn versie van de zoektocht naar Casper en de zoektocht die rouw is, langs bergen en dalen, langs hoop en wanhoop, langs beweging en verstilling.

Uus Knops, 23 september 2018

HOOFD IN DE WOLKEN, VOETEN OP DE GROND

Als er aan klassieke degelijkheid niet te ontkomen valt, is er Times New Roman. Zo ook het lettertype van Caspers scriptie als Master in de Geografie. Eindelijk afgestudeerd, tijd om het echte leven aan den lijve te ondervinden! In dat gat tussen afstuderen, keuzes maken en het opnemen van de verantwoordelijkheden des levens, trok Casper er met zijn goede vriend en studiegenoot Christophe op uit. Ze kozen voor een rugzakreis naar Venezuela, dat exotische land met een rijke natuurpracht en een grote biodiversiteit. Toen Spaanse ontdekkingsreizigers langs de noordkust van Zuid-Amerika voeren, zagen ze kleine dorpjes die op palen in het water waren gebouwd. Ze gaven het gebied de naam Venezuela: het kleine Venetië. Het landschap is divers, van de uitlopers van de Andes in het westen tot de rijke fauna van de Orinoco-delta in het oosten, van besneeuwde bergtoppen tot zonnige zandstranden. Christopher Columbus uitte dan ook stellig: 'Enkel dit land kan hét paradijs zijn!' Met dat idee voor ogen traden de jongens in de voetsporen van deze ontdekkingsreiziger. Ze informeerden zich, stippelden hun route uit, en

zochten met zorg het geschikte lichtgewicht kampeermateriaal uit. Ze leerden de teksten van de vogelgids uit het hoofd, zodat ze enkel de afbeeldingen mee hoefden te nemen en zo gewicht uitspaarden. We wensten Casper 'een goede reis naar het paradijs', met natuur en avontuur, en de tijd en de gelegenheid om zijn leventje thuis eens vanop afstand te bekijken.

Ons afscheid aan mijn appartement was warm en gewichtig. We hadden die avond nog eens uitgebreid bijgepraat tijdens ons laatste maal. Het was fris toen we van het restaurant naar mijn appartement wandelden. Casper droeg zijn bagage op zijn rug en liet de tram voor wat het was, om te voet naar het station te trekken bij wijze van voorbereiding op zijn komende reis, stralend van goesting. Het moet daar zijn geweest dat ik hem voor het laatst omhelsde, bij mijn geparkeerde auto aan mijn appartement. Ik heb mijn auto daar later nooit meer opnieuw geparkeerd. Gek genoeg was dat ook exact de plek waar ik enkele jaren later, nota bene op Caspers verjaardag, mijn man voor het eerst zou omhelzen. In de Gelukstraat.

Casper is de jongste van ons gezin, geboren op 15 februari 1982. Een van de Drie Koningen, de koning ook van zijn drie zussen. We volgden elkaar snel op, ik als oudste, dan jaar na jaar de twee zussen, en dan onze broer Casper. Zijn witte lange haren gaven hem als kleuter iets van een aardse engel. Hij liep rond met zijn denkbeeldige hond, hield de deuren voor hem open, en wees ons streng terecht als wij op diens onzichtbare staart trapten. Tot hij na veel aandringen een echte hond kreeg, een prachtige zwarte labrador, Harko. Genoemd naar de collega van papa bij wie we

met z'n allen een keer waren uitgenodigd op een zomerse barbecue. Daar waren ook twee stokoude zwarte labradors, die ons in alle rust en vredigheid toekeken vanuit hun plekje in de schaduw. 'Zo'n hond, dat zou ik nog aankunnen,' waren de woorden van mama die volstonden om papa en Casper de volgende dag te laten thuiskomen met een zwarte labrador-puppy. Casper hield ervan met zijn trouwe viervoeter kilometers af te leggen. In het begin zelfs te veel, zodat Harko te weinig energie overhad om te groeien en daardoor wat kleiner en gedrongen is gebleven.

Met zijn hoofd in de wolken en zijn voeten op de grond trok Casper al vroeg de natuur in, via de geitjes in de straat naar de zorgboerderij een eindje verderop. Daar ontstond een mooie vriendschap met de boer, die deze nieuwsgierige jongen maar al te graag betrok bij de klussen van het boerenleven. Casper die 's middags enthousiast zijn fiets op sprong om 's avonds voldaan van de zorgboerderij terug te keren, het werd een vast onderdeel van onze kindertijd. Hij mocht er op de tractor rijden, mestte de stallen uit, hielp koeien bevallen, gaf kalfjes de fles, en zag er kwetterende zwaluwen druk in en uit hun nesten aan de stalmuren vliegen. Thuis zorgde hij voor zijn konijn Pavarotti en zijn kanarie Appelsientje. Zijn liefde voor de natuur deelde hij ook al van jongs af aan met zijn vrienden van de Jeugdbond voor Natuur en Milieu (JNM). Mama bracht hem als kleine uk voor dag en dauw naar plaatsen om padden te helpen bij hun oversteek. Natuurbehoud werd zijn tweede natuur. Wilgen knotten, beukenhagen aanplanten en vliegdennen en berken uit de heide verwijderen. Zingen en de droge keel smeren aan het kampvuur met zijn vrienden voor het leven. En vogels spotten en ringen. Als tiener, en later

als student, trok hij met zijn verrekijker de wijde natuur in om op zijn rug het luchtruim in te turen. Ik was er nooit bij, maar er zat vast een grashalm in de hoek van zijn mond.

'Onderneem maar iets' was in onze jeugdjaren het adagium van mijn vader. We kregen het vertrouwen en de vrijheid om eropuit te trekken. Eerst in de achtertuin, over de omheining naar 'den bremd' of nog wat verder de Kempische naaldboombossen in. We fietsten verwoed door crossparcours met mul zand en aangelegde hindernissen, krasten onze benen en armen bij de braambessenpluk en waagden onze kans op de net voldoende bevroren vijver. Van elke tocht in onze kleine wijde wereld kwamen we netjes op tijd terug voor het avondeten. Mama hoefde niet te roepen, het was onze plicht die riep. Vrijheid, én op tijd thuis voor het eten. Ravotten, én gewassen naar bed. Hoofd in de wolken, voeten op de grond. Dat zou wel eens een manier kunnen zijn om onze opvoeding samen te vatten.

Elke zomer trokken we met twee stampvolle auto's voor een maand naar de Belgische kust. De charmante bungalow bleek later veel kleiner dan de bungalow van mijn herinneringen. Helmgras, duinzand en kronkelige zebrarupsen vormden het decor. Mijn zussen en ik playbackten Kinderen voor Kinderen op een podium van badhanddoeken. Met wat geluk wilde Casper jureren. Twee keer per dag trokken we via de duinen naar de zee, in de voormiddag en in de namiddag. Meer bepaald: een uur na het ontbijt en een uur na de lunch, wegens het vermeende risico dat het bloed na het eten naar onze maag en darmen gaat voor de spijsvertering, waardoor er minder bloed overblijft voor onze zwemspieren. Casper hield

niet van sandalen, hij voelde het zinderende zand of het pikkende pek van de straat liever aan zijn blote vel. Zo ook op 1 september, dan pletste hij als kleuter op blote voeten de klas binnen. Het moet hem een vrij gevoel hebben gegeven. Iets wat hem altijd veel waard is geweest, en waar hij zo lang mogelijk aan vasthield.

Onze horizon verlegde zich geleidelijk, reis per reis. Met het gezin en met de jeugdbeweging ontdekten we Europa. Met de rugzak en met vrienden kwamen tropischere bestemmingen in het vizier op andere continenten. Maar altijd minimum met drie personen, dat was papa's voorwaarde. In nood kon dan iemand hulp gaan zoeken, terwijl de ander bij de gekwetste kon blijven. Tot we met onze lieven op reis begonnen te gaan. Vanaf toen hielden we ons niet meer letterlijk aan deze afspraak, maar figuurlijk bleef het principe wel overeind: vrijheid zonder onbezonnenheid, blik op oneindig, maar voeten op de grond.

Groet, houd moed, alles komt goed. We hadden geen reden om te twijfelen aan die bemoedigende woorden.

Het leven bestond natuurlijk niet alleen uit reizen. Ook de plicht van de studie riep, met een stem die in ons gezin genoeg volume kreeg. We werden langs alle kanten gesteund in onze studies, moreel en praktisch. Tijdens de blok kregen we kaartjes en mails, die door papa steevast werden afgesloten met: 'Groet, houd moed, alles komt goed.' We hadden geen reden om te twijfelen aan het waarheidsgehalte van deze bemoedigende woorden. Casper koos als voortgezette studie voor Geografie. Intelligentie had hij ruimschoots meegekregen, maar studeren deed hij niet

met volle overgave. Zijn interesses en prioriteiten lagen elders, en hij vond het moeilijk deze te laten wijken voor zijn studies. Als je hem zocht, was de kans groot dat je hem vond op café met zijn vrienden of alleen in een vogelkijkhut in de natuur, tenzij hij toch aan zijn bureau of in de les zat. Zijn vrienden vertelden later hoe hij uit het niets vogels kon opsommen waarvan ze het gefluit hoorden, waarbij zij nauwelijks enig verschil konden opmerken, laat staan benoemen. Op de eerste dag van het eerste academiejaar leerde hij Christophe kennen, net buiten de aula. Ze verlieten beiden tegelijkertijd en vroegtijdig de introductieles. Deze gelijkgezindheid was voldoende om een basis te leggen voor een nieuwe vriendschap die hun hele studentenleven standhield. Het bleek ook een vrolijke vriendenclub te worden, die geografen, met onder hen ook Jana. De vonk sloeg over tijdens de excursie naar Griekenland, waar zowel Casper als Jana verward en verliefd van terugkeerden. Niet veel later ontbood hij me op café om me met een stralende blik te vertellen dat hij een vriendin had, Jana.

Tijdens onze studentenjaren hielden Casper en ik met wisselende intensiteit een conversatieschrift bij dat heen en weer bewoog tussen ons. We schreven er onze belevenissen, beslommeringen of beschouwingen in die we wilden delen met elkaar. Dat ging van meer filosofische overdenkingen tot de hoeveelheid visvoer die de goudvissen moesten krijgen bij afwezigheid wegens studiereis. Casper was de man van duidelijke ideeën en de nodige verbale kwaliteiten. Hij kon goed en onderlegd discussiëren. Zijn liefde voor Jana beschreef hij in sonnetten en karamellenverzen, telkens origineel en vaak met humor. Helaas vond hij voor zijn thesis 'Heide: een cultuurlandschap als natuur beheerd' niet de

juiste woorden, althans niet op tijd. Hier was een tweede zittijd voor nodig. Het huurcontract van zijn kot was intussen afgelopen, waardoor hij samen met zijn laptop ook zijn hele hebben en houden terug naar huis bracht, geen evidente zet voor een vrijgevochten vogel. Nu moest hij de lokroep van de zomer weerstaan om zijn plicht binnenshuis aan zijn bureau te volbrengen. Het was ook het moment waarop er bij zijn relatie met Jana wat vraagtekens werden gezet.

Dat was de levensfase waarin Casper zich bevond: die van de verplichting van een thesis enerzijds, en anderzijds van de toekomst die vaag maar uitnodigend voor hem lag. Maar beslissingen over werk, woonst en relatie konden nog even uitgesteld worden. Eerst een thesis, en dan op reis!